

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודת פורים תשע"ט לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף צ'

*

והנה חז"ל (שם) סיפרו על בר קפרא, דרבי עביד ליה הילולא לרבי שמעון ברבי, כתב על בית גננא, עשרין וארבעה אלפין ריבואין דינרין נפקו על בית גננא דין, ולא אומניה לבר קפרא [לפי שהיה איש בדחן ומתיירא שמא יעשה שום דבר שישחוק]. אמר ליה בר קפרא אם לעוברי רצונו כך [משפיע לו טובה כל כך], לעושי רצונו על אחת כמה וכמה [שהיה מגנהו על שלא זימנו]. אומניה, אמר לעושי רצונו בעולם הזה כך, לעולם הבא על אחת כמה וכמה [לעושי רצונו משפיע לו טובה כל כך בעולם הזה, שהתחיל לספר בשבחו בשביל שזימנו]. יומא דמחייך רבי אתיא פורענותא לעלמא וכו' ע"ש. והמאמר הזה הוא הפלא ופלא, חדא, איך יתכן שיקרא בר קפרא על רבי 'עוברי רצונו', שם המתאים לרשעים. שנית, אם רבי לא קרא אותו כדי שלא ישחוק ולא יבא על ידי זה פורענותא, וכי בשביל שבר קפרא זולל בכבודו, שינה רבי את דעתו ואומניה. (ועיין שמן ראש ויקרא ח"א השלם רכב).

ונראה דלכאורה יש להבין, כיון שראה בר קפרא שאין רבי רוצה שיבדח אותו, כדי להגין שלא יבוא פורענות לעולם, למה השתדל בר קפרא כל כך להכריח את רבי שיזמין אותו לההילולא. ויש לומר כי לשמח את החכם ולהרחיב את דעתו היא מצוה רבה, הן להצדיק עצמו שעבודתו היא בהתרוממות יתירה, שאין השכינה שורה

הנה התנא בר קפרא אנו מזכירין אותו יום יום ביותר משאר התנאים. בכל יום בפרשת הקטורת אנו מזכירין שמו שני פעמים בשתי ברייתות, וכופלין זאת עוד הפעם בסופה של התפלה, ומשלשין אותה שוב בתפלת המנחה. ובודאי טעמא רבה יש בזה. ולא עוד אלא שקריאת פרשת הקטורת היא כדי לקיים ונשלמה פרים שפתינו, שתהא אמירה זו מרוצה לפניך כאילו הקטרנו הקטורת בזמנה. והשני מימרות של בר קפרא אינם מאופן סדר ההקטרה, אלא ביאורים שונים בחיוב המצוה, ולמה תיקנו חכמינו ז"ל בכלל לומר ברייתות אלו, ולהזכיר שמו שלשה פעמים ביום, ובכל עת פעמיים.

ונראה דאיתא בגמרא (נדריים נ.) דרבי עביד ליה הילולא לרבי שמעון ברבי, ולא אומניה לבר קפרא [לפי שהיה איש בדחן, ומתיירא שמא יעשה שום דבר שישחוק], ויומא דמחייך ביה רבי אתיא פורענותא לעלמא (שקיבל על עצמו יסורין, והיסורין כיפרו על דורו) ע"ש. והנה נפש חיה הוא שמו (בראשית ב-ט), מהותו של האדם מושרש בשמו, וכאשר מזכירין שמו מתעורר מהותו. והאומר שמועה מפי אומרה, יהא רואה בעל השמועה כאלו הוא עומד כנגדו (ירושלמי שבת א-ב). ובהיות שמצוה גדולה להיות תמיד בשמחה, עבדו את ה' בשמחה בואו לפניו ברננה. על כן תיקנו חז"ל להזכיר שמו של בר קפרא כמה פעמים ביום, שבהזכרת שמו יתעורר מדת השמחה באדם, אשר בימי הגלות הלא אין לך יום שאין בו קללה (סוטה מה), ויתעוררו נפשות ישראל להיות בשמחה.

עצמם, והמסובים רק מעוררים שמחתם, וזה יכולים לעשות גם אחרים, ולא בר קפרא שכחו גדול לבדח גם רבינו הקדוש.

וכיון שיום הפורים היה מהימים המועטים שהיה רבינו הקדוש בשמחה, על כן אמרו (מגילה ה:): רבי נטיעה של שמחה נטע בפורים ע"ש. שבגודל שמחתו נטע נטיעה של שמחה בכל סביבתו ולהכלל ישראל, כמו נטיעה שעושה פירות אחר כך במשך כל השנה.

וכמו כן בכל עת וזמן יש דור דור ודורשיו ומנהיגיו, שהם נוטעים נטיעה של שמחה בפורים, להרבות בשמחה של מצוה, שהפירות מזה יוצא במשך כל השנה, לקיים עבדו את ה' בשמחה, ולשורר שירות ותשבחות על ריבוי טובותיו ית"ש.

*

ומרדכי ידע את כל אשר נעשה וגו' (אסתר ד-א). ברש"י בעל החלום אמר לו שהסכימו העליונים על כך, לפי שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר ושנהנו מסעודת אחשוורוש ע"כ. ובמדרש (אסתר ז-יח) שאליהו הנביא הודיעו ע"כ. ויש להבין דהא לעיל כתיב, ויודע הדבר ויגד לאסתר המלכה (ב-כב). ובגמרא (מגילה ז) אסתר ברוח הקודש נאמרה, שנאמר ויודע הדבר למרדכי נמי גילה לו, רוח הקודש שרה עליון ע"כ. ואם כן למה לא נימא גם כאן ומרדכי ידע, שהיה ברוח הקודש.

ונראה דהנה אמרו חז"ל (אבות ו-ו, מגילה טו). כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, שנאמר (שם ג-ב) ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי ע"כ. ולכאורה מה השבח העצום הזה להביא גאולה, אם אינו מתלבש בטליתו של חבירו. וגם להיות התורה נקנית על ידי זה, כי הוא האחרון והגומר במ"ח דברים שהתורה נקנית בהם. וביאר בעל האמרי אמת מגור זצ"ל (במכתבי תורה מכתב ט), דמבואר בגמרא (סנהדרין פט): כי הנגלה לנביא ברוח הקודש נודע גם לנביאים אחרים ע"ש. ואם כן מה שנתגלה למרדכי נודע גם

אלא מתוך שמחה. וביתר שאת יוכל אז להשפיע התרוממות הנפש בתלמידיו, ולהכניס לתוכם שפע של אהבת ה' ויראתו, ולהשפיע עליהם שמחת התורה. ואם כי ידע בר קפרא דיומא דמחייך רבי אתא פורענות לעוברי רצונו, היה סובר בר קפרא שאם כל זאת כדאי יותר שמחתו של רבי, כי ההשפעות הטובות שיגיע מזה לרבי ותלמידיו עדיפא יותר.

וכאשר ראה בר קפרא שרבינו הקדוש לא הזמינו לההילולא, ויחסר משמחתו של רבינו. העיר בר קפרא את רבי, 'אם לעוברי רצונו כך', כדי להגן מפורענות הצריכה לבוא לעוברי רצונו, משתדל רבינו כל כך, 'לעושי רצונו על אחת כמה וכמה', שמוטל על רבי לדאוג עבורם. וכאשר יתעלה שמחתו של רבי, ירויחו מזה הרבה עושי רצונו, ולמה מונע רבי בר מתלמידיו, מה שיוכל להשפיע עליהם בשמחתו של מצוה.

ובדברים הללו שכנע בר קפרא את רבי והזמינו לההילולא, ועל זה העיר שוב בר קפרא לרבי, שיכיר כמה טובה הוא עושה בזה לעצמו, שעל ידי ההשפעה שתהיה לתלמידיו משמחתו, ויתעלו בתורתם ועבודתם, הרי זה ריוח עצום להחכם להתעלות גם אחר שיעזוב את העולם, אשר במתים חפשי, שזכות מצותם תהא נחשבת לו לעילוי גם בהיותו לעולם הבא. וזאם לעושי רצונו בעולם הזה כך, לעולם הבא על אחת כמה וכמה, ששכרו יתוסף לו לעולמי עד גם בהיותו בעולם הבא.

*

ויש להסתפק כיון דביומא דמחייך רבי אתא פורענותא לעלמא, והיה חושש רבי לבדח עצמו, מה עשה ביום הפורים, שהוא יום חיוב של משתה ושמחה. ומסתבר דשמחה של מצוה לא מביאה פורעניות, אדרבה מעורר השפעות טובות על כל העולם. ואם כן למה לא הזמין בר קפרא, הלא שמחת חתן וכלה הוי גם כן שמחה של מצוה. ואפשר שהמצוה היא רק על שמחתם של החתן וכלה

לאסתר שנחשבת משבעה הנבואות (מגילה יא:). ומרדכי הגיד לה, כי לא ידע עוד שהיא נביאה. ואם כן היתה יכולה לומר בשם עצמה למלך, ועם כל זה נהגה טובת עין במרדכי, וזה מביא גאולה לעולם, וזהו שבח הגדול. וכן בקנין תורה איתא (אבות דרבי נתן פרק טז) שתלמיד חכם צריך שלא יהיה לו עין רעה במשנתו של חברו. ולכן מי שנוהג טובת עין במה שיודע מעצמו, שיהיה נקרא על שם חברו, לזה נקנה התורה ע"ש.

והנה בגזירתו של המן, שנאמר ומרדכי ידע את כל אשר נעשה וגו', אילו היה זה ברוח הקודש, אם כן גם אסתר היתה צריכה להיות יודעת מזה, ולמה הצריכה לשלוח להתך לברר מה זה ועל מה זה. ועל כרחך שידיעה זו של מרדכי לא היתה ברוח הקודש, אלא על ידי בעל החלום או על ידי אליהו, ולכן רק מרדכי לברר ידע את כל אשר נעשה, ולא אסתר.

אמנם בילקוט מעם לועז (אסתר ד-א) כתוב, ומרדכי ידע ברוח הקודש, שמלכו של עולם הודיע הדבר לעבדיו הצדיקים חגי זכריה ומלאכי שהיו יושבים בלשכת הגזית ומתנבאים שם על חומת ירושלים עכ"ל (וכעין זה בתרגום שני שם). ואם כן צריך ביאור, למה לא ידעה גם אסתר מזה, שהיתה גם כן נביאה.

ויש לומר על פי מה שדקדק בעל האמרי אמת זצ"ל (הובא בליקוטי יהודה ח"א דף רא) על מעשה העקידה, דכתיב ויאמר יצחק וגו', הנה האש והעצים ואיה השה לעולה (בראשית כב-ז), דכיון שכאשר ה' מדבר עם נביא אחד יודעים כל הנביאים מה שדיבר, הרי יצחק אבינו נביא היה (רש"י מגילה יד. בשם סדר עולם), אם כן בטח ידע מה שאמר ה' לאברהם, אם כן למה שאל ואיה השה לעולה. ולא מסתבר שבשעת העקידה לא היה יצחק אבינו עדיין נביא. ואמר ליישב, כי דבר זה נלמד מהכתוב (עמוס ג-ז) כי לא יעשה ה' אלקים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים, והיינו דוקא עשיה, אבל כאן היה רק נסיון, וזה לא יודעים שאר הנביאים ע"כ. ובזה יתיישב גם כן מה שפרחה נשמתה של שרה כששמעה שנשחט יצחק, ולא שמעה הנבואה של

אברהם, שהרי נביאה היתה, ואברהם טפל לה בנבואה. אלא דכיון שהיה כאן רק נסיון לא נתגלה לאחרים. ואם כן גם כאן בגזירת המן שהיתה רק לפניו, כי הם לא עשו רק לפניו (מגילה יב:), ולכן לא נתגלה זאת לאסתר.

ומה נעים מה שפירש האמרי אמת עוד בענין זה (הובא בפני מנחם פ' חיי תשנ"ד) במה דאיתא במדרש (דב"ר ט-ט) כשנאמר למשה הן קרבו ימיך למות, אמר משה להקב"ה יטול יהושע ארכי שלי ואהא חי, אמר הקב"ה עשה לו כדרך שהוא עושה לך, מיד השכים משה והלך לביתו של יהושע, נתיירא יהושע ואמר משה רבי בוא אצלי, יצאו להלוך, הלך משה לשמאלו של יהושע, נכנסו לאהל מועד, ירד עמוד הענן והפסיק ביניהם. משנסתלק עמוד הענן הלך משה אצל יהושע, ואמר מה אמר לך הדיבור, אמר לו יהושע כשהיה הדיבור נגלה עליך יודע הייתי מה מדבר עמך. אותה שעה צעק משה ואמר, מאה מיתות ולא קנאה אחת ע"כ. והיא מלתא דתמיהה שכך יענה יהושע למשה רבו. אלא ביאור הדברים שאמר יהושע למשה בניחותא, הלא כשנגלה הדיבור אליך, ידעתי מה נדבר אליך, שהרי כשנגלה הדיבור לנביא אחד יודעים גם שאר הנביאים. ואם עכשיו כשהיה הדיבור אלי, לא ידעת מה נדבר עמי, סימן שאין לי רשות לגלות דבר זה ע"כ.

*

ותאמר אסתר אם על המלך טוב, ינתן גם מחר ליהודים אשר בשושן לעשות כדת היום וגו', ויאמר המלך להעשות כן (ט-ג). ויש להבין תוכן בקשה זו, הלא מה שנתן המלך רשות מתחלה להשמיד להרוג ולאבד את כל חיל עם ומדינה הצרים אותם, היתה רק להקהל ולעמוד על נפשם, כיון שיצאה הגזירה מלפניו מתחלה לאבד את כל היהודים בשלשה עשר לחדש שנים עשר, על כן הוצרכו לעמוד על נפשם, אבל לאיזה צורך יוסיף המלך עוד יום אחד להרוג אנשי מדינתו. גם להבין הלשון שביקשה לעשות כדת היום, ולא ביררה דבריה.

ונראה על פי מה שכתב בבני יששכר (אדר ד-ב) דמבואר בדברי קדמונינו שהשנה ההיא שגזר המן הגזירה

נסים שרואים בו בגלוי אשר יד ה' עשתה זאת, שהם שלא כדרך הטבע, וכדרך הנסים של יציאת מצרים וקריעת ים סוף. ולעומת זה יש נסים נסתרים שבתוך הטבע, שהמתבונן רואה ומכיר שאין זה מקריים בדרכי הטבע, אלא יד ה' שידד הטבע לטובה, ועל דרך זה היה הנס של פורים, הריגת ושתי, ומלכותה של אסתר, וגדולתו של המן ושוב של מרדכי כו'. והנה הנסים הנגליים קרויין בשם 'נס', והנסים הנסתרים בטבע קרויין 'נפלאות', (מלשון כי יפלא ממך דבר, שהוא לשון כסיו), שמכוסה הנס בתוך הטבע.

יודועים דברי הרמב"ן (שמות יג-טז) שמן הנסים הגדולים

המפורסמים, אדם מודה בנסים הנסתרים, שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו וכו' ע"ש. ולכן אנו קורין גם הנסים הנגליים בשם 'נפלאות', כי מכל נס אנו למדים שיש גם בטבע פלאות נסתרות בתוכה. ובכל נס גלוי טמון בתוכה לימוד לנסים הנסתרים, להאמין שהכל הוא מיד ה', ואין עוד מלבדו. וזהו התואר של 'מגלת אסתר', שמגלה ההסתרה שיש בטבע העולם. ועל כן נאמר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים (אסתר ט-כח), כי הנסים הנגלים נסתיימו כבר, ולא מתגלים עוד, אבל הנסים הנסתרים שיש בימי הפורים, הם לא יעברו מתוך היהודים לעולם, על נסיך ונפלאותיך שבכל עת, ערב ובוקר וצהריים.

וגם יש בזה רמז, כי כל הנסים מתעוררים מחדש בבוא הזמן שאירעו, וכמו שאומרים בברכת שעשה נסים לאבותינו 'בימים ההם בזמן הזה'. והיינו שבכל נס טמון בכחה עוד נסים שיתעוררו לאחר זמן בפועל, וזהו ההסתרה שיש בתוך הנס. ועל זה מתפללים שיתעורר עלינו גם כעת מהישועות הגדולות שנעשו לישראל, כבימי מור והדס הושעת את בניך, כן נזכה לראות גם כעת בישועתך של ישראל, בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

על ישראל בי"ג אדר אקלע יום י"ג אדר בשבת. הנה השי"ת פעל ועשה אשר נפל הגורל על יום י"ג אדר דאקלע בשבת, ונתוועדו יחדיו ג' המבורכים, אדר מזלו דגים המבורכים, ושבת המבורך, וישראל המבורכים, ונתקיימו ישראל לעד לעולם, והרשע הזה שתה כוס התרעלה וילבש קללו כמדו ע"כ. והיא פליאה דאם כן איך יצאו להרוג בשבת את שונאיהם שבעים וחמש אלף, אשר בודאי לא היה בכולם פיקוח נפש להצלת ישראל. ושמעתי לתרץ כי בבן נח הרי הלילה הולך אחר היום (חולין פג), ואם כן בדיניהם שלשה עשר אדר היא היום והלילה שלאחריו, ושפיר הרגו אותם במוצאי שבת ע"כ.

ועל כן ביקשה אסתר מהמלך, כי בהיות שאתמול היה שבת, ומחמת הדת שלנו שהיה יום שבת קודש אי אפשר היה לנו לעשות בשונאינו כרצונם כל היום כולו רק בלילה, על כן יתן המלך רשות להשלים את דבריו, ויותן גם מחר ליהודים להשלים שעות היום של אתמול שנחסר מאתנו היכולת מחמת הדת שלנו לעשות כדבר המלך, ולכן ינתן גם מחר ליהודים לעשות 'כדת היום', להשלים דת המלך על שעות היום, שמחמת הדת שלנו לא יכולנו להרוג אז. ויאמר המלך להעשות כן, וניתן להם רשות להרוג בשושן משך היום כולו רק עד הלילה.

ומעתה אתי שפיר שקבעו חכמים ימי הפורים על הימים אשר נחו בהם ביום י"ד, ולא על יום הנס שהיתה ביום י"ג, כי הגם שהגזירה והנס שלאחריה היתה על יום י"ג, אבל בהיות שחל אותו היום בשבת, לא היתה הנס רק במוצאי שבת שאז יצאו להרוג בהם, ולפי דינינו הרי זה יום י"ד. ועל כן קבעוה על יום המנוחה, שזה היה בכל אופן ביום י"ד, ולהמוקפין יום ט"ו.

*

אנו קורין הנסים שנעשו שלא כדרך הטבע בתואר 'נסים ונפלאות', וכמו שאומרים (בתפלת מודים) על נסיך ועל נפלאותיך ועל טובותיך שבכל יום עמנו. והענין הוא כי יש